

[0283] ONBIKENDE MIDFRYSKE SKRIUWERS (VI)

16. *Willem Columba, s.s.Th.stud.* is de skriuwer fan *Ien Lijtse Rijmelerij op't booskjen fen Doornie Columba mei ien læf lijst stedfamke Duifke Rodenhuis, as dij twa trouwd wierne de XIII September 1739.* (1739B). It fers is ús inkeld oerlevere yn De Haan Hettema syn Frieske, Hilgelaonner en Noardfrieske rymkes (Doccem, 1841), en it kin dus wêze, dat de tekst dy't yn Estrikken XX, s. 174-175 neffens De Haan Hettema ôfprinte is, net alhiel krekt is, b.g. op it stik fan de stavering. It ferske is skreaun ta de brulloft fan *Doornie (Harmanus) Columba* („Bedienaar des H. Euangeliums tot Wirdum”) en *ien læf lijts stedfamke Duifke Rodenhuis* (“tot Leeuwarden”) dy't op 13 sept. 1739 yn Wirdum trouden¹). Harmanus Columba (1712-1772) wie in broer fan Wilhelmus²). Ek Magdalena Pollius hat in fers skreaun op dat houlik yn har „Stigtelyke Mengeldigten”³).

De skriuwer fan it fryske ferske foar Doornie Columba ha wy gau to plak. *Wilhelmus Columba* waard berne yn Ikkerwâld op 17 febr. 1716 as soan fan Ds. Johannes Columba⁴) en Lucia van Æstwerda⁵). Syn heit, *Johannes Columba*, wie yn Harns berne, en yn 1693 ynskreaun yn it matrikel fan de frentsjerter akadeemje, hy waard yn 1706 doomny yn Ikkerwâld-Moarrewâld⁴) en troude dêr yn augustus 1706 mei *Lucia van Æstwerda Jongedhr: binnen Franeker*⁵). Yn 1717 gie er nei Ealsum-Wetsens⁶), dêr 't er yn july 1722 troude mei *Fettje Inja jonge dogter tot Dokkum*⁷) en op 7 july 1737 forstoar⁶). Fan him is in hollânsk fers bikend yn de dissertaasje fan Johannes Hansma (1701)⁸), en ien yn de Disputatio philosophica fan Nicolaus Balck (1704)⁹).

Wilhelmus Columba waard yn 1735 (of 1736) ynskreaun yn it frentsjerter matrikel; nei bifêstiging troch ds. Matthias Remkes fan Ternaerd, die er op 29 okt. 1741 syn yntré as doomny yn Nes-Wierum¹⁰), en op 30 okt. 1746 yn Moarre-Ljussens¹¹). Yntusken is er troude mei Anskjen Pijlters Heeringa, in dochter fan de Nessemer Pieter Pieters de Jonge, boer en eigener fan Lyts Muontsehûs (115 pm.), dy't ek noch in part fan twa oare pleatsen bisiet¹²). De troudatum ha wy net fine kinnen; yn it trouboek Moarre-Ljussens stiet it houlik net, dat wy moatte wol hast oannimme, dat it al sletten is yn Columba syn nessemer tiid¹³), en dus foar syn yntré yn Moarre-Ljussens op 30 okt. 1746.

1) Wirdumer trouboek en ljouwerter ûndertrouboek.

2) Romein, Naamlijst, p. 439. Johannes Columba hie fiif soannen dy't allegear doomny wurden binne: Allardus, Hermannus, Petrus, Wilhelmus en Sibrandus.

3) Sjoch Wumkes, Paden I, s. 413.

4) Romein, Naamlijst, p. 549.

5) Frentsjerter trouboek, 25 july 1706 („Den 8en Augustij Attestatie gepasseert”).

6) Romein, Naamlijst, p. 482.

7) Dokkumer trouboek.

8) Dissertatio theologica de puero Immanuele, ad Jes. VII. 16. Franeqveræ, 1701 (P. B. 15 Gdg. 1).

9) Disputatio philosophica de corporum fluiditate et duritie. Franeqverae, 1704 (P. B. 12a Wijsbeg. V).

10) Boekzaal 1741, II, p. 624.

11) Romein, Naamlijst, p. 561-562.

12) Sjoch Kr. Boelens, Nes, in doarp yn 'e Dongeradielen, Dockum 1949-'50, s. 55-58. Wilhelmus Columba syn broer Petrus troude ek mei in nessemer frou: Saapke Hilles Jouwsma (sjoch Boelens, Nes, s. 55-56).

13) De optekening fan nessemer houliken tusken juny 1740 en nov. 1746 is net biwarre.

Op 14 april 1748 wurdt yn Moarre doopt "het Kint van D^o W: Columba en Anskjen Heringa, en is genaamt Lucia". Op 15 july 1758 docht it Hof útspraak yn in saek tusken „Wilhelmus Columba, Bedienaar des Goddelyken Woordts, te Morrha, als man, en voogd over sijn huisvrouw Anskjen Pieters Heeringa, Requirant", en oan de oare kant, sa to sjen, Columba syn sweagers en skoansuster: "Dirk Pieters Heeringa, wonagtig te Nes, Cornelis Pieters Heeringa te Wierum en Hiltje Pieters Heeringa tot Morrha" oer de „Scheidinge en deilinge der gezamentlyke mandelige goederen van hun Wylen Ouders, Oom en broeder aangeërfd" ¹⁾. Yn 1758 libbet Columba syn frou dus noch, en har suster Hiltje Pieters Heeringa wennet yn Moarre; nei alle gedachten wenne hja doe al by ds. Columba yn, hwant yn har testamint fan 23 nov. 1772 wurdt se neamd: „Hiltje Pijtters Heeringa Meerderjarige Dogter woonagtig tot Morra ten huise van D^s Wilhel^s Columba Prædicant aldaar". Tusken 1758 en 1772 moat Anskjen Heeringa forstoarn wêze, hwant Hiltje bineamt Lucia Columba, de dochter fan har „overleden Suster Anskjen Heeringa bij D^s W: Columba in egte Verwekt" ta universeel erfgenamt. Mocht Lucia sonder bern komme to forstjerren, dan soe Wilhelmus Columba "ad Vitam" it folle fruchtgebrûk fan Hiltje har neilittenskip krije ²⁾. Op groun fan "aanhoudende 'zwakheid" krige Columba yn novimber 1777 syn „stipendium emeritorum", en op 1 july 1778 is er forstoarn, „oud 62 jaren 4 maanden 15 dagen" ³⁾. Hy wenne doe yn Peinjum by syn dochter Lucia yn, dy't dêr op 7 septimber 1777 trouw wie mei de doomny dêrre, Gerrit Putting ⁴⁾.

Yn de Boekzaal II fan 1778 stiet mar in koarte libbensbiskriuwing fan noch gjin side fan Columba nei syn dea: "want, ofschoon 'er anders ook veel te melden viel, zo van 's Mans geboorte, Priesterlyk geslacht, opvoeding, oeffening in talen en andere weetenschappen, als van zyn zedelyk bestaan, zielsvermogens, gaaven en talenten hem van God medegedeeld; verbied ons echter 's Mans manier van denken (die zich somtyds vry hartelyk uitliet over het dwaaze van ydele loftuitingen, waar mede men den Overledenen somtyds tragt te vereeren) daar iets van te melden" ⁵⁾. Hoefolle oft wy hjirút opmeitsje kinne oer it karakter en binammen de biskriedenens fan Columba, is net sa maklik to sizzen. Op p. 484 en 491 fan itselde diel fan de Boekzaal fine wy nammentlik soortgelikenze karakterisearringen fan de forstoarne doomnys H.A. v.d. Sloot en Adr. v. Slooten - foaryn har gâns langere libbensbiskriuwings! -, wylst der oer Columba syn broer Sibrandus, dêr't oars ek wol fan sein wurdt, dat er net frij fan idelens wie ⁶⁾, alhiel gjin "nader bericht" jown wurdt by syn dea yn 1785, om deselde reden ⁷⁾. De wjeraksel yn ditsoarte persoansbiskriuwings liket dus yn dy jierren in frij algemiene, "moderne" opfetting of pose west to hawwen.

1) Bylagen fan de Sivile Sentinsjes fan it Hof fan Fryslân 859-4a (15 july 1758); forlykje foar de femylje-relaesjes: Boelens, Nes, s. 117.

2) In "Copia" fan it testamint fan Hiltje Pijtters Heeringa, dy't ik ynsjen mocht, is yn it bisit fan de hear P. Stallinga yn Nes.

3) Romein, Naamlijst, pp. 549 en 561; en Boekzaal 1777, II, (okt.) p. 535 en (nov.) p. 667.

4) Boekzaal 1778, II (sept.), p. 388, en peinjumer trouboek.

5) Boekzaal 1778, II (sept.), p. 388.

6) Biographisch Woordenboek van Protestantsche Godgeleerden in Nederland, II, p. 182.

7) Boekzaal 1785, I, p. 99.

Bihalven it boppeneamde fryske brulloftsferske stiet op Wilhelmus Columba syn namme in *Dissertatio de Functionibus, ordinibus & Donis Sacerdotum* [Fran. 1738], dy't er op 26 maart 1738 „onder den Professor Vrymoet" fordigene hat, mar dy't nou net mear to finen is ¹⁾, en de bikende *Naamlust der heeren predikanten, die onder 't ressort van de E. Classis van Dokkum, zedert de Reformatie, gedient hebben. Geschreven door D. Wilhelmus Columba. Met aanmerkingen vermeerderd en uitgegeven door wylen D. Anth. Gotfr. Dreas. (Leeuwarden, 1766).*

Foaryn it twadde diel fan de Friesche Rymlery fan Jan Althuysen stiet boppedat noch in *Goedkeuringe yn it frysk fan Jodocus Heringa, Pastôr yn Droegham in Wilhelmus Columba, Pastôr toa Morrha* (1755A). Buitenrust Hettema giet der fan út, dat de Goedkeuringe yn it frysk opsteld is, Tamminga en Stapelkamp dêrfoaroer binne fan bitinken, dat Althuysen it stik wol oerset ha sil ²⁾. Der binne inkelde dingen dy't foar Buitenrust Hettema syn opfetting pleitsje: foarst witte wy, dat yn alle gefallen Columba earder alteast ien frysk brulloftsferske skreaun hat, en twad: yn syn „Naamlust" (p. 117) skriuwt Columba: „In de approbatie voor dat Werk [sc. de Psalmen Davids fan Althuysen] door DD. Wilh. Columba, en Jodocus Heringa, is mede een Drukfout ingeslopen, want daar staat : *Wy hebbe der yn alle saken byfuwn/ næt allinne oerienkommende mei dy Lere fan uwse Tzerke/ mar æk toa uws forwondering byspeurd dat it mæst dy eigenste wurden binnen*: Hier moet bygedaan worden (het gene de *Visitatores* ook opgegeven hadden,) *fen dy Heiligge Psalmdigter.*" ³⁾.

Op himsels wiist de oanfolling (yn it frysk) al hwat yn de rjochting fan eigen (frysk) wurk. Boppedat is it opmerklik, dat yn Columba syn „Naamlust" yn forhâlding safolle omtinken jown wurdt oan Althuysen syn Rymlery, en ek noch in hiele lange noat (fan Columba of earder fan Dreas?) wijd is oan de fryske taelsituaasje. Columba hat dúdlikernôch fan herten efter Althuysen syn ûndernimmen stien; en in fryske Goedkeuringe foar dat fryske boek fan in doomny-tiidgenoat út syn eigen krite leit op himsels dus hiel wol yn 'e reden. Mar opfallend is binammen ek, dat de fryske sin net letterlik út de Rymlery oerskreaun is: Columba hat *hebbe* ynsté fan *habbe*, *mei* ynsté fan *mei*, *Lere* ynsté fan *Leere*, *uwse* ynsté fan *uwz*, *uws* ynsté fan *uwz*, *eigenste* ynsté fan *eygenste*, *binnen* ynsté fan *binne*; hy foeget in streekje (= komma) ta efter *byfuwn*, en hat in dûbele punt ynsté fan in puntkomma efter *binnen*. Net alle forskillen binne yn dit forbân fan bilang, en der moat ek rekken hâlden wurde mei it partikulier initiatyf fan de setters; mar opmerklik is wol, dat de punten dêr't Columba yn fan Althuysen ôfwykt, meast wize yn de rjochting fan de stavering yn Columba syn brulloftsferske fan 1739, sa't dat by De Haan Hettema ôfprinte is. Fansels is it net útsletten, dat Columba Althuysen syn tekst by it oerskriuwen hwat oan syn eigen skriuwwize oanpast hawwe soe, en dat de oarspronklike tekst fan de *Visitatores* yn it nederlânsk opsteld wie. Dochs hâld ik it der yn earsten op, dat it mear yn de reden leit, dat Columba de oanhelle rigels út syn eigen fryske kopy oerskreaun en oanfolle hat. Althuysen (en de setter?) soe dan de tekst foar syn útjefte yn syn eigen stavering oerbrocht hawwe. Mar ik jow ta: it biwiis foar sa'n gong fan saken ha ik hjir fansels hyn ofte nei net levere.

Tony Feitsma

1) Boekzaal 1738, I, p. 710.

2) F. Buitenrust Hettema, *Bijbellectuur in 't Fries*. Amsterdam 1907, p. 15-16. D.A. Tamminga, *Yn ús eigen tael* jrg. 32, 1940, s. 42.

Chr. Stapelkamp, *Hondert Psalmen fin David*. Drachten 1957, p. 11 noot 2.

3) *Estikken* XXII, s. 40-41.